List 51. **NOVICE** Tečaj XLIX

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. in za četrt leta 80 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserate) vzprejemlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 25. decembra 1891.

Sedanji politični položaj in Slovenci.

IX.

Zjedinjena levica je poslednje mesece vedno tiščala v grofa Taaffeja, da bi poklical, kacega njenih pristašev v ministerstvo. Po nemško-liberalnih glasilih so se tudi vedno čitale jednake želje. Po malem se je pretilo, da ne bodo popirali vlade, če se jim ne izroči kak ministerski sedež. Večkrat so se širile po listih novice, da odstopi ta ali oni minister in se nadomesti s tem ali onim levičarjem, ali pa da se imenuje še jeden minister brez portfelja. S tem so pa le opominjali grofa Taaffeja, kaj naj stori. Vlada je pa dolgo ostala za vse te želje slepa in gluha. Grof Taaffe je menda čutil, da bi vsaka vladna premenba bila v škodo sedanjemu vladnemu sistemu. Levičarji v ministerstvu bi nikakor ne bili marijonete, temveč bi močno vplivali na vladanje. Tega se je bilo tembolj bati, ker bi vsak levičarski minister našel v ministerstvu samem že somišljenike. Tako se minister Gautsch po svojem mišljenju dosti ne loči od Plenerja, pa tudi dva druga ministra pri vsaki priložnosti kaj rada pokažeta svoje nemško srce. Velika ovira uresničenju levičarskih želja bili so pa Poljaki, ki so odločilen faktor v našem parlamentarnem življenju. Poljski poslanci nikakor prav ne zaupajo levičarjem. Boje se tudi, da bi, ko bi levica se utrdila, popolnoma nepotrebni ne postali. Kot dobri politiki namreč vedo dobro preračuniti, da je še vedno levičarska večina mogoča, samo tega je treba, da levica vodi volitve in se nemško-liberalna in nemško-nacijonalna stranka zjedinita in okrog sebe zbereta še nekaj jednakomislečih drugih elementov. V tem oziru je pomenljivo, kar je nedavno govoril v državnem zboru upokojeni dvorni svetnik Lienbacher. Priporočal je osnovo velike nemške stranke proti Slovanom in dal razumeti, da bi se pridružil taki stranki on s svojimi somišljeniki. Torej celo nekaj nemških konservativcev je pripravljeno prestopiti v levičarski tabor, če le zjedinjeni levici zopet zasije solnce sreče. Poljaki bi pa tudi radi še kakega svojega pristaša vrinili v ministerstvo in so zatorej tudi z vsemi močmi ovirali vstop levičarjev v sedanjo vlado.

Pri tacih okoliščinah bi se želje levičarjev ne bile izpolnile še tako hitro, ko bi levica ne bila dobila nove pomoči in sicer od Mladočehov. V državnem zboru sta Vašaty in dr. Edvard Gregr govorila tako, da se je znatno pomanjšalo upanje, da bi Mladočehi mogli kedaj postati sestavni del kake večine. Posebno dr. Gregr je govoril tako, da tako ne sme govoriti noben avstrijski patrijot. Hujskal je Čehe proti državi s tem, da je z umetnim sestavljanjem številk dokazoval, da Češka razmeroma k davkom, katere plačuje, veliko premalo dobi od države. Kdor bi njegov govor bil čital, in mu ni znano, kako se dajo številke zavijati, bi bil mislil, da se vse druge avstrijske kronovine žive le od milosti Češke, in da je Češka zares že do skrajnosti izmolzena. Da tak govor ni pripraven pripraviti sprave mej avstrijskimi narodi, je čisto naravno. Pa še nekaj hujšega je povedal, žalil je celo vladajočo rodbino, pripovedujoč, da bi Čehi gotovo ne bili izvolili Habsburžanov za svoje kralje, ko bi bili vedeli, kako se bode jim pozneje godilo. Tako kakor je govoril dr. Gregr še Košut ni nikdar govoril. Ko bi bil tako govoril kdo izvan parlamenta, moral bi se zagovarjati pred sodiščem zaradi veleizdaje. Najhujše je pa bilo to, da se mej Mladočehi ni našel mož, ki bi bil dr. Gregra odločno zavrnil. Dr. Herold je res skušal popraviti, kar je dr. Gregr spridil, ali jako nesrečno. Ko bi bil moral odločno izreči, da njegova stranka obsoja dr. Gregra izjave, je pa le skušal jih nekako blažje raztolmačiti. Res je naglašal patrijotizem češkega naroda, ali njegove besede niso mogle napraviti nobenega utisa, ko se ni odločno izrekel, da mladočeška stranka ne odobrava Gregrovih besed, in sploh neče več hoditi ž njim. Nam se dozdeva, da je dr. Herold s svojim govorom več pokvaril nego koristil. Saj je marsikdo prečitavši njegov govor celo mislil, da dr. Herold v srcu ravno tako misli, kakor dr. Gregr, samo ne upa se tako naravnost povedati. Če so Mladočehi hoteli popraviti dr.

Gregra govora slabi utis in preprečiti slabe posledice, ki bi jih utegnil ta govor imeti, morali bi bili dr. Gregra izključiti iz kluba. Posebno je pa žalostno to, da dr. Gregru prihajajo s Češkega zaupnice, kar kaže, da se češki narod še ni dosti streznil. Mi sicer vemo, da tem zaupnicam ni pripisovati prevelikega pomena, kajti ne ve se, koliko oseb tiči za takimi zaupnicami. Večkrat jo skuje in pošlje le par agitatorjev. Jako dobro orožje so pa slovanskim nasprotnikom, kajti kričali bodo sedaj, da ves češki narod misli jednako kakor dr. Gregr in črnili bodo sedaj lahko avstrijski patrijotizem avstrijskih Slovanov.

Vašatyjev, posebno pa Gregrov govor, bila sta voda na nemško-liberalni mlin. Boljših zaveznikov si nemški liberalci niti misliti ne morejo, nego sta jim Vašaty in Gregr. Levičarji porabili so to priložnost in napeli vse sile, da vrinejo v ministerstvo vsaj jednega svojih pristašev. Taaffe se jim sedaj ni mogel več toliko upirati, ko je videl, da je vedno manj upanja, da se Mladočehi spametujejo. Privolil je, da vstopi jeden levičar v ministerstvo kot minister brez portfelja. Mladočeški listi seveda oporekajo, da bi bili Mladočehi to zakrivili, češ, pogajanja mej levico in Taaffejem so se že prej vršila. Skušnja pa nas uči, da mladočeška glasila niso posebna resnicoljubna. Mi ne trdimo, da tudi poprej mej levičarji in vlado ni bilo nikakih posvetovanj. Ali vsa prejšnja posvetovanja bila so brez uspeha, kar se je jasno videlo iz velike potrtosti, ki se je videla v levičarskih glasilih. Ravno tako bi tudi sedaj levičarji še morali čakati, ko bi dr. Gregr jim ne bil s svojim govorom prihitel na pomoč.

Vladna in pa levičarska glasila zatrjujejo, da vstop jednega levičarja brez portfelja v ministerstvo ne bode imel nobenega vpliva, mi smo že omenili, da se s tem ne strinjamo. To je prvi korak k levičarski politiki. Kdor bi sodil, da se bode levica s tem zadovoljila, ne pozna liberalne stranke. Glasilo štajerskih liberalcev je tudi že odkritosrčno povedalo, da s tem levica ne bode zadovoljna. Pred vsem se mora odstraniti deželni predsednik kranjski in pa jezikovne naredbe o rabi slovenščine pri sodiščih. Želje graškega lista se seveda ne bodo izpolnile takoj, ali polagoma je pa vse mogoče, če se položaj zopet ne preobrne. Kmalu bodemo videli, da bodo vladni ukazi in naredbe dobile nekako levičarsko barvo, ki se bode vedno bolj videla. Prevrat se ne bode hitro vršil, temveč polagoma, tako, da niti prav vedeli ne bodemo, kdaj se je nehala sedanja vladna sistema in stopila levičarska v veljavo. Levica je preveč prekanjena, da bi s prenagljenostjo vse pokvarila.

Jedino upanje je sedaj, da bodo previdnejši Mladočehi spoznali, da dosedanja politika ni prava. To spoznanje se je že začelo, ali žal, da do sedaj zmerni elementi nimajo še dovolj odločnosti. Jedini Masařyk je že nekajkrat z vso odločnostjo povedal, da je on za drugačno politiko. Nedavno je ta mož na nekem volilnem shodu razvil program, ki je ravno nasproten programu dr. Gregra in njegovih ožjih somišljenikov. Mislimo pa, da se z Masařykom strinjajo vsi tako imenovani realisti. Pa tudi možje, ki so bili nekdaj v staročeškem klubu, gotovo ne odobravajo politike čeških radikalcev. Ti elementi pa imajo večino v mladočeškem klubu, treba je le, da se ohrabrijo, in odločno pokažejo, da nočejo več hoditi za Vašatyjem in Gregrom. Če se posledinja dva moža ne bodeta hotela upogniti mnenju večine, naj je pa izključijo iz kluba. Nadejamo se, da je baš s svojim govorom dr. Gregr daljši razvoj stvari le pospešil. Vsaj govori se, da so že sedaj bili v mladočeškem klubu burni razgovori. Najbrž pa pri tem ne bode ostalo, vsaj že čast zahteva od zmernejših elementov, da odvale od sebe vso odgovornost za Gregrove in Vašatyjeve izjave. Če se mladočeški klub poprime načel dr. Masařyka in jih javno prizna, bode mogoče obnovljenje prejšnje večine. Če se to zgodi, bode govor dr. Gregra imel baš nasprotne posledice, nego jih levičarji pričakujejo. Sedaj ima še vedno odločitev o bodoči notranji avstrijski politiki mladočeški klub v rokah. Če nastopi pravo pot, še vse lahko popravi, kar je dosedaj zakrivil. Ali dolgo ne bodo več razmere tako ugodne. Če levica dobi zopet moč v svoje roke, ne bode se ji dala z lepo izviti. Zato naj Mladočehi še o pravem času popravijo svoje napake, da ne bode prepozno. Pomislijo naj, da jih bode narod preklinjal, če njegovim nasprotnikom pomagajo do gospodstva, če tudi jih sedaj obožava.

Ljudske šole.

Govor poslanca Franja Šukljeja v državnem zboru.

Častita gospôda!

Pred kratkimi urami se mi še sanjalo ni, da bodem govoril v tej debati, najmanj pa kot generalni govornik v imenu mnogih vpisanih govornikov. Da so baš mene izbrali, kar je vsekako nenavadna čast za-me, je morda nekaj več nego samo naključba, in velik list, prvo glasilo levičarjev, je danes morda prav imel, da jaz mej svojimi narodnimi sotovariši v parlamentu gledé narodnosti gojim najzmernejše nazore. (Prav res! na desnici.) Ravno zaradi tega so me morda izbrali, da vzlic temu mišljenju (Odobravanje na desnici,) vzlic zmernosti (Živahno odobravanje na desnici) v imenu razžaljene narodnosti (Ponovljeno živahno odobravanje na desnici) in v imenu našega svetega pravnega prepričanja odgovorim na besede, katere smo včeraj slišali z vladne klopi, na besede, o katerih lahko rečem, da jih Slovenci nismo pričakovali, tem manj pa še od te vlade zaslužili. (Odobravanje na desnici.)

Gospôda moja! Prizadeval si bodem, biti kolikor mogoče miren, prizadeval si bodem tembolj, ker je včeraj gospod minister govoril z veliko in ne utemeljeno, rekel

bi, strastno razdraženostjo (Prav res!), kar k sreči nismo vajeni slišati s tacega mesta vsak dan.

V stvarnem oziru ne bodem obširno govoril, pa to ni moja krivda. Gospod učni minister je jako malo stvarnega povedal. (Prav res! na desnici.) Dejansko je prezrl važne stvari, katerih v tej debati ni manjkalo. Opozorim le na velevažna vprašanja, katera je sprožil častiti gospod Kohler, in na polemiko, katero je začel poslanec dr. pl. Kraus. (Tako je! na desnici.) Ti temeljni problemi mu niso bili mari, govoril je včeraj tako, kakor bi bil v tej debati govoril jedini govornik ljubljanskih kmečkih občin, in tudi tu moram reči, da je postopal z neko povsem čudno izbirčnostjo.

Gosp. posl. Klun je v svojem govoru marsikaj omenil, čemur se stvarni značaj odrekati ne da. (Tako je! na desnici.) In komaj jedno stvar je minister omenil. Opozorim le na ono točko Klunovega govora, ki se tiče ljudskih šol v Trstu. To vprašanje je moral avstrijski učni minister razmotravati tudi z državnega stališča. Gospod posl. Klun je povedal, da mnogo tisoč Slovencev v Trstu nima nobene javne ljudske šole. Nad 1400 starišev je prosilo za slovensko ljudsko šolo. Potreba take šole je že s tem dokazana, da ima zasebna šola, ki se je pred malo leti iz naših pičlih sredstev osnovala v Trstu, po tem kratkem času že štiri razrede in nad 400 učencev! (Čujte! na desnici.) Gospod učni minister o tem niti besedice ni črhnil. V svojih olimpskih visočinah se tudi ni dal motiti s premišljevanjem, je li v avstrijskem interesu, če se slovenski narod na jadranskih obalih v svojem trdem boju za obstanek brez pomoči vtopi v italijanski povodnji. (Prav res je! na desnici.)

Gospod poslanec Klun je s konkretnimi podatki, z gradivom iz aktov in s številkami pojasnil, kako je ljudsko šolstvo na Koroškem. Povedal je kako pomankljivo je izobraženje učiteljev in pa da učitelji na šolah, Slovencem namenjenih, še materinega jezika otrok dovolj ne znajo. Gospod minister se ni potrudil, da bi bil odgovoril na te točne podatke. Kaj je pa prav za prav povedal?

Gospôda moja! če analizujete ves ta govor, vidite, da se tretjina tiče le postranskih stvarij, katere je omenil posl. Klun, in so le olepšane z malovrednimi dovtipi, potem so pa občni izreki, ki nekateri ničesa ne povedó, drugi so pa razžaljivi za avstrijske nenemške narode (Živahno odobravanje na desnici) in ostanek, bore ostanek, so pa stvari, o katerih bi šolnik le zmajal z ramami, politik bi se pa moral čuditi, da v pravni državi, kakoršna je Avstrija (Klici: Kakoršna bi morala biti!), katera ima v svoji ustavi zagotovljeno jednakopravnost vseh narodov, more vladni zastopnik razvijati nazore, ki žalijo pravni čut avstrijskih narodov. (Živahno odobravanje na desnici.)

Gospôda moja, kaj je pač gospod Klun tacega povedal, da je tako razburilo njega ekcelenco? Je li morda gospod Klun kaj neizmernega zahteval, je li morda za koroške Slovence zahteval kdo ve koliko velikih šol in akademij znanostij!

Ne, on ni druzega hotel imeti, da tudi za koroške Slovence vsaj v področju ljudske šole obvelja člen 19. državnih osnovnih zakonov, da se v ljudski šoli ne prezira materinščina, temveč uvede za učni jezik.

Jaz sem šolnik; ponašam se s tem, da sem, in priznati moram, da bi se sramoval baš pred seboj in svojo pedagogično zavestjo, ko bi moral v tako odličnem zboru dokazovati, da je vspešen pouk mogoč le na podlagi materinščine. Učni smoter ljudskih šol postavili smo tako visoko, da se doseči more le tedaj, če se poučuje na podlagi onega jezika, v katerem se razvija pojmovanje učencev. O tem torej ne bodem dalje govoril.

Kar se tiče državnopravnega vprašanje mi ni treba ničesa govoriti. Vprašam gospoda učnega ministra, mu je li znan tretji odstavek člena 19. državnih osnovnih zakonov. Jaz vsaj mislim, da mu je znan.

Tu se pravi (čita): „V deželah, v katerih živi več narodov, morajo se javne učilnice tako vravnati, da dobiva vsak teh narodov potrebna sredstva za izobraženje v svojem jeziku, ne da bi se silil učiti še druzega deželnega jezika.“

Preidem k stvarnim argumentom, katere je navel gospod naučni minister, le žal mi je, da o tem ne morem več govoriti, kajti g. učni minister je jako malo stvarnega povedal.

Govorilo se je o pritožbi šentjakobske občine v Rožni dolini. Kdor me bolje pozna, vé, da nisem sentimentalne nravi. Reči pa moram odkritosrčno, da me je razburilo, ko sem poslušal, s kakimi težavami se ta občina že trinajst let bori za ustavno zagotovljeno pravo. Čudno je pa, da so nekateri gospodje, ki hočejo za liberalne veljati, pri tem naredili neslane dovtipe. Gospod minister je ostal hladen in miren, ko se je popisovalo, da se občina poganja že trinajst let za to, kar je gre po ustavi.

Da celo malo pošalil se je in posrečilo se mu je vzbuditi živahno zadovoljnost gospoda posl. Svobode. (Veselost na desnici.)

Pri tej priložnosti je rabil besedo, ki se mora vsakemu jako čudna zdeti, če se pomisli, da se občina ež 13 let poganja za pravico, da je nastopila zakonito pot in napela vse sile in vender vsled nerazumljivih in neverjetnih zvijač in spletk učna uprava ni prišla do tega, da bi odločila v tem slučaju. Pri tacih razmerah je mislil gospod minister, da je opravičen očitati poslancu ljubljanskih kmečkih občin, ki je o tej stvari govoril, in ga zavrniti, „da je tem organom ali tem oblastvom kar tako očital pristransko postopanje v šolskih zadevah“. (Smeh na desnici.) Besede sem navedel doslovno. Torej kar tako!

Gospôda moja! Vajen sem videti v avstrijskem ministru varuha zakona. To gre za očitno rušenje zakona in njega ekscelenca je kar poslanca zavrnil s

tem, da je oblastvom kar tje v en dan očital pristransko postopanje v šolskih zadevah.

Ostalo pa ni jedino pri tej občini. Ne le šentjakobska občina v Rožni dolini, temveč tudi občina Blače in Tolsti Vrh, ki je tudi se pritožila, tukaj ne pride v poštev. Pa njega ekscelenca rekel je nekaj, za kar sem mu jako hvaležen s svojega stališča. Tolikokrat slišim staro pesem, in bojim se, da častiti gospod generalni govornik pro, gospod tovariš s Koroškega, zopet ne bode opustil prilike, da ne bi prepovedoval, kako je koroško slovensko prebivalstvo veselo sedanjih razmer. (Veselost na desnici.) Njega ekscelenca je pa včeraj navel nasproten dokaz, kajti omenil je, da je došlo 33 pritožb od slovenskih občin. Čudno pa se mi je zdelo, da ni nič povedal o vsebini teh pritožb, temveč je le neko stransko stvar poudarjal. (Prav res! na desnici.) Povedal je, da jé teh 33 občin poiskalo zbiralnico za te prošnje in da je katoliško-politično in gospodarsko društvo prevzelo to zbiranje.

To se je nalašč povedalo, kajti njega ekscelenca je posebno naglašal besedo „gospodarsko“. Toda jaz mislim, da je ta stvar gospoda učnega ministra jako malo brigala. Njem mora biti na tem, so li pritožbe utemeljene (Odobravanje na desnici), če dotični občinski sklepi prihajajo od kompetentnih faktorjev in so se na pravi način sklenili. Kdo je izročil prošnje, to je postranska stvar, to je nekaj, kar stvari nič ne premeni. Je li prošnje izročilo kako politično društvo — v katerega delokrog spadajo take stvari — kak poslanec, kak zasebnik, ali pa dotična občina sama, to je za pravno rešitev brez vsega pomena. (Tako je! na desnici.) Njega ekscelenca je k temu pristavil nekaj besed, katerih smisel pa ni bil prav jasen.

Rekel je v svojem govoru (čita): „Morda bi vprašanje ne bilo baš neumestno, kako da je katoliško politično in gospodarsko društvo v Celovcu bila zbiralnica za te prošnje 33. občin? Tega vprašanja ne bodem stavil. Zdi se mi, da bodo to vprašanje stavili drugje (Čujte, čujte. na desnici), kjer ne bodo na to dali le pravega odgovora, temveč bodo tudi primerno ukrenili“. (Klici na desnici: Policija!)

Smisel teh besed ni prav jasen. Če imajo besede kaj smisla, so prav navadno pretenje. Njega ekscelenco pa lahko zagotovim, da s pretenjami in nasilnimi naredbami nas ne bode ostrašil v našem delovanju. (Živahno odobravanje in ploskanje od strani govornikovih somišljenikov.)

Njegova ekscelenca je pa rabil še drugo besedo, in ta je jedina, kateri pritrjujem. Govoril je o premišljenem postopanju z naše strani. V tem oziru mu popolnoma pritrjujem. V našem razmerju k našim sorojakom na Koroškem bodemo vsi brez razločke premišljeno postopali. (Dobro! Dobro! na desnici.)

Ni naša krivda, temveč krivda onih je, kateri odrekajo koroškim Slovencem njih pravice, če smo v tem vprašanju jednih mislij, če nas druži zavest, da se potegujemo za pravice naše narodnosti, postopamo in delujemo v zmislu ustave, one ustave, na katero je prisegel njega ekscelenca, o kateri smo pa malo čutili v njegovem včerajšnjem govoru. (Odobravanje s strani somišljenikov.)

Gospôda moja! Kmalu bodem pri koncu z izbiranjem. Rekel bi: cinki se kmalu poberó s slabe juhe. (Veselost na desnici.)

Izpregovoriti moram še o vodilni misli, ki se je omenjala v končni opazki. To vodilo je precej splošno priznana resnicá, če se nekoliko omeji in zoži na pravo vrednost.

V obliki, kakor jo je včeraj navel gospod učni minister, je sevéda pretiranje. Minister je govoril o onem znanju nemščine, ki je za vsakegu omikanca v Avstriji neobhodno potrebno.

Jaz sem pripravljen, v tem obsegu to tudi priznati. Jaz, moji somišljeniki in moji rojaki stojimo na tem stališču. Mi nismo sovražniki nemščine, mi celó hočemo, da se more vsak omikanec v nemščini ustno in pismeno izraziti. (Tako je! s strani somišljenikov.)

Toda gospôda moja, kaj pa ima to opraviti z organizacijo ljudskih šol na Koroškem? Morda gospod učni minister zastopa stališče, da vsakdo, ki je dovršil koroško ljudsko šolo, mora biti dobro vešč nemščini, morda misli, da kmet, ki daleč v planinah svojo zemljo obdeluje, ne bode mogel shajati brez onih nemških mrvic, ki so mu jih v glavo vtepli v šoli?

Zdí se mi, da gospod učni minister prezira pravo nalogo ljudske šole. Tako važno napravo hoče ponižati v šolo, kjer se uči le jezik. (Tako je! s strani govornikovih somišljenikov.) On pozablja, kako vzvižena naloga je ljudski šoli predpisana v §. 1. ljudskega šolskega zakona, naloga, ki se dá s tem povedati, da ima šola namen, versko-nravno vzgojevati otroke, izobraževati jih, okrepčevati njih versko in nravno zavest' razvijati njih duševne zmožnosti, z jedno besedo, mladino izrejati v ljudi in dobre državljane.

Če na vse to pomislim, vprašam Vas, kako je to mogoče doseči v jeziku, ki je otrokom tuj, od katerega besed otrok nima druzega, kakor zvok, ki mu bije na ušesa, ne da bi s tem mogel združiti kak pojem, kako jasno predstavo.

Želel bi bil, da bi njega ekscelenca bil ta argument prepustil čestitemu gospodu poslancu s Koroškega, ki bode govoril za manoj. Jako mi je bilo zoperno, da je načelnik učne uprave, kateremu je avstrijsko prebivalstvo zaupalo svoje učilnice, take motive vplel v debato. (Živahno odobravanje na desnici.)

Z nemnogimi stvarnimi opazkami sem pri kraju, dovolite mi še kratek političen pregled. Neka posebna osoda je s to Avstrijo, in mi Slovenci sedaj čutimo vplivanje njeno. Ko so se letos spomladi odprli prostori te zbornice, je nas cesar in gospod pozdravil z govorom, v katerem nas je pozval, da pustimo vsakoršne sepa-

ratistične težnje in posvetimo svoje sile velikim skupnim nalogam.

Slovenski poslanci so se — nikdo, kdor je pravičen, jim tega ne bo odrekel — postavili na to stališče, in v brezpogojni domovinski udanosti udali se željam cesarjevim. Čudno tihi smo bili poslednji čas. Jaz ne vém, kako je z nočnim pokojem gosp. ministerskega predsednika, nadejam se pa, da dobro; priznali pa bodete, da mu Slovencev nadlegovanje poslednje mesece ni motilo dosti ur spanja. (Prav dobro! na desnici.)

Mi nismo z lahkim srcem molčali, kajti mi smo v težkem boju. Gospodu naučnemu ministru morda ni znano, da mi igramo našo bolj zdržljivo, bolj pasivno vlogo v tej zbornici na troške svoje popularnosti, da bijemo neizrečeno trd boj proti javnemu mnenju, ki vedno z večjo odločnostjo zahteva, da prestopimo v tabor Mladočehov. (Prav dobro! Živahno pritrjevanje na desnici.)

Dosedaj smo se branili proti vsem tem napadom. Naše postopanje to dokazuje. In sedaj zaslišimo včeraj tak govor z ministerske klopi. Ta govor dal je naravnost pravo onemu pritiskanju in delovanju, od katerega moramo toliko trpeti zadnji čas, trditvam, da od sedanje vlade nimamo ničesar pričakovati (Tako je! na desnici) in da Slovenci ne smejo drugje sedeti, nego na strani skrajne brezpogojne opozicije.

Njega ekscelenca gospod učni minister — nadejam se, da bode dobil životopisca (Jako dobro in veselost na desnici) in zdi se mi, da ta životopisec ne bode pregledal neke okolnosti — ima poleg drugih zaslug, katere mu rad priznam, tudi zaslugo, na katero jaz posebno opozarjam, to je zasluga, da zna skrajne stranke čudovito pospeševati in oživljati. (Prav dobro in veselost na desnici.) Poglejmo le, kako so se stvari razvile na Češkem. Gospodje s Češkega mi ne bodo zamerili, kajti meni so jako ljubi tovariši. Jaz jako cenim obilnost njih izrednih talentov, posebno čudovito delavnost, katero kaže ta stranka; ali prikrivati pa ne morem, da se s to stranko ne strinjam, da njenih nazorov ne odobravam. Vender moram nekaj naglašati: ta stvar se ne sme kar tako soditi, ta stranka s svojimi močnimi impulsi, in včasih malo osornim glasom, ima korenine v javnem mnenju naroda in vlada dandanes javno mnenje. (Odobravanje s strani Mladočehov.)

Kako pa je prišlo do tega, gospôda moja? Kdor je pazno sledil, kako so se stvari razvijale na Češkem, mi ne bode mogel odrekati, da se staročeške stranke propad začenja z onim nesrečnim dislokacijskim ukazom.

Nevolja, ki jo je vzbudila ta naredba, vzgojila je v češkem narodu mišljenje, katerega posledica so mladočeške volitve. Vprašam njega ekscelenco učnega ministra, ali mu ta sicer nezaželeni vspeh še ne zadošča, hoče li imeti še vsekako poleg nepovoljnih mu Mladočehov še Mladoslovence namesto nas zmernejših slovenskih poslancev — obžalujem da to moram povedati — ki smo se obrabili v službi za ta sistem (Veselost) in so tla nam od včerajšnega govora preveč se razgrela pod nogami?

Skromne terjatve koroških Slovencev, katere je tukaj včeraj razvil gospod poslanec Klun, so njega ekscelenco, gospoda učnega ministra tako razburile; kaj bode začel, če bodo naši nasledniki s teh klopij stavili zahteve, ki se bodo opirale na program jugoslovanskega prava? (Ugovarjanje na levici. — Klici na desnici: že še pride!) Mi tega ne bodemo storili, o tem ste lahko prepričani, ali za nami prišli bodo drugi, ki bodo to storili.

In gospôda moja, našemu narodu se ne bode moglo zameriti, če bode po včerajšnem govoru se v vseh naših krogih razlegalo: Kaj imate še iskati na strani vlade? Zakaj se ne postavite na stališče, na katerem bi naše težnje lahko vse drugače in mnogo določneje razvili? Sedanji položaj je za nas, zame posebno mučen, jaz imam le jedno tolažbo, da ga mi nismo zakrivili.

V tem oziru ne kličem vso zbornico na pričo, kajti pričevanje levičarjev bi bilo malo objektivno, vsaj po izjavah listov soditi, ki so včerajšnji govor njega ekscelence vsprejeli s tako ljubeznjivostjo in navdušenostjo. Obračam se pa do naših starih zaveznikov na desnici. Pri tej priložnosti naj opozorim na besede, katere je pred malo meseci izustil odličen član poljske delegacije, gospod dr. pl. Madejski. Častiti gospod poslanec mi bode že dovolil, da navedem nekatere besede njegove. Bil je tako prijazen, da se je pečal z mojo malenkostjo in našimi zadevami. Rekel je (čita): „Z zadoščenjem sem poslušal, ko je pregovoril zastopnik Jugoslovanov. Gospod profesor stoji, kakor ni bilo drugače pričakovati od njega, na stališču popolnega zaupanja Poljakom. Prav ima: Simpatije in antipatije mej narodi neso toliko podlaga za politična prijateljstva, kakor oziri na politiko samo in zlasti na državne koristi. Po našem mnenji je v interesu avstrijske države, da je bivanje za južne Slovane v tej državi zadovoljivo, to je tako, da jih veže na to državo.“

Zadovoljujem se s tem, da te državniške besede jednega najveljavnejših članov te zbornice postavim nasproti besedam, katere smo včeraj slišali z vladne klopi. In, gospôda moja, sedaj sem pri koncu.

Vi veste, da mi teh izjav ne moremo samo na znanje vzeti, ne da bi izvajali posledice. Posledice se bodo izvajale v tem ali drugem zmislu. Brez vspeha včerajšnji govor ne bode. Mi ne vemo, v koliko je vlada pripravljena nazore gospoda naučnega ministra braniti s svojo avtoriteto. Mogoče je pa, da se nam boj vsili in mi se ga ne bodemo ustrašili. (Dobro! Dobro! na desnici.) Začeli bodemo boj brez lahkomišljenosti, pa tudi brez vsacega strahu in malodušnosti. (Odobravanje na desnici.) Domislil sem se besede, katero je velik španjski pesnik Calderon položil jednemu svojih junakov v usta, beseda, katera mora biti vodilo posameznikom

in celim narodom. Glasi se: „Čast je svetost duše, in duši gospod je Bog.“ Dobro, gospôda moja, slovenski poslanci bodemo tako delali — in ves naš narod bode za nami — delali bodemo tako, kakor nam veleva narodna čast. Drugo pustimo Bogu, ki ne bode pustil, nadejam se, da bi naše vrlo ljudstvo poginilo. (Burno, dolgotrajno odobravanje in ploskanje na desnici.)

Politični pregled.

Domače dežele.

Poslanska zbornica. — Pri glavni razpravi o državnem proračunu dne 16. t. m. je prvi govoril dr. Gregr, on je izjavil v imenu Mladočehov, da bodo proti državnem proračunu glasovali, ker ne zaupajo sedanji vladi. Poudarjal je, da je sedanja vlada sicer bolj finega obnašanja nasproti Čehom nego prejšnja, očital pa je ministerskemu predsedniku, da ni za češki narod nič dobrega naredil, pač pa veliko hudega. Govornik razmotrava denarne in gospodarske razmere češke, naglaša, da Češka plačuje 185 milijonov gld. davka, od katerih se pa za Češko potrosi le 67, drugih 118 milijonov pa pripada na skupno državo in pravi, da bi bila Češka danes na najvišji stopinji gmotnega in kulturnega razvoja, ko bi se vsaj še tretjina tega preostalega davka rabila v češke namene. Ker pa temu ni tako, zato je narod češki nezadovoljen s to državno upravo in si želi kmalu rešitve iz teh neznosnih verig. Očita vladi nepravičnost, sovraštvo in mržnjo do vsega, kar je slovanskega in žuga z neprijetnimi nasledki, ki lahko nastanejo in priporoča vladi, da naj v svojem interesu temu neznosnemu stanju stori kmalu konec. Govor je bil vseskozi jako oster in poln napadov na vlado in državo, zato je bil govornik poklican tudi k redu. — Poslanec Lienbacher sicer dobro zavrača Gregra, pa prav nesrečno zagovarja germanizacijo in celo trdi, da se država bolj slavizuje nego germanizuje, česar mu seveda noben trezen poznalec sedanjih razmer ni verjel in mu tudi verjeti ne more. Za tem govoril je naš poslanec dr. Ferjančič, povdarjal jednakopravnost vseh narodov v Avstriji in je pozivljal vlado, da ima pri izpolnjevanji zakonov vedno to pred očmi, ker le tako je mogoč mir. Govoril je o politični upravi na Kranjskem ter je grajal njeno pristransko skrb glede jezikovne ravnopravnosti in poudarjal, da okrajni glavarji rešujejo slovenske vloge nemški. Če grof Taaffe pravi, da ni slovenskih uradnikov, je v tej zadevi treba njemu pojasnila in mu le svetovati, da naj tujcev in plemičev ne pošilja v deželo in naj domačinom tako zagotovi prihodnjost in kmalu bo imel dosti slovenskih polit. uradnikov. Sploh pa tujci ne le, da ne znajo jezika, oni ne poznajo tudi naroda in njegovih teženj in navad in nimajo nobenega srca za ljudstvo, katerega vladati so poklicani. Po drugih deželah je pa stvar še slabša. Posebno nepravično obnašajo se politična oblastva nasproti slovenskim društvom na Koroškem in Primorskem. Okrajno glavarstvo v Beljaku je pri shodu podružnice Ciril in Metodove družbe, ki bi se bil imel vršiti dne 11. oktobra prepovedalo nedolžni točki, kakor podučno predavanje in deklamacije. To prepoved je seveda okr. glavarstvo utemeljevalo, toda jako prisiljeno. Vprašati se pač smemo. Kdo skrbi na Koroškem za nemir, jaz mislim, da ne v najmanjši meri tudi politični organi. Tako postopanje nas ne more prepričati, da vlada vestno izpolnjuje zakone, temveč dovaja nas do nasprotnega mnenja. Primerjajmo le našo Ciril-Metodovo družbo in pa nemški „Schulverein.“ K slednjega shodom zahajajo oficijalne osobe in jih pozdravljajo v imenu vlade, k našemu društvu pa pridejo žandarmi. Jednako krivično postopala je vlada tudi prot. slovenskim telovadnim društvom v Prvačini in Ajdovščini. Te dve društvi napravili ste pravila po drugih jednakih že obstoječih društvih na Primorskem, katere je celo prejšnji slovenski nasprotnik Pretis potrdil. Sedanjemu namestniku, ki ga imamo za bolj pravičnega, pa ta pravila niso bila po godu in dobil je izgovorov v izobilici in odbil je prošnjo za potrjenje. Tako početje mora vsakega še tako dobro mislečega človeka privesti do prepričanja, da nas je vlada z imenovanjem novega namestnika v Trstu postavila le iz dežja pod kap. Glede justične uprave po slovenskih pokrajinah moram odločno zavračati dr. Steinwender-ja, ki se je pri neki priliki izjavil, da slovensko ljudstvo ne mara slovenskih rešitev. To je nezmisel, kar on trdi. Sicer pa smo mi zastopniki slovenskega ljudstva in ne on in mi vemo, kaj naše ljudstvo hoče in želi. Kar se tiče naučne uprave, le želim, da bi naučni minister enkrat vender uslišal opravičene prošnje Koroščev in Tržaških Slovencev ter prosim naučnega ministra, da člen 19 osnovnih zakonov prav tolmači in ga ne uporablja le v prid Nemcev. To, pravi govornik, je v kratkem naša politična bilanca, gotovo jako nepovoljna in pasivna, toda potegovali se bomo in odločno na to delali, da postane aktivna. Dalje govornik naglaša enake težnje Slovencev in Čehov in le želi, da bi ta dva naroda že kmalu jela vzajemno postopati, kar mu se seveda zaradi poslednjega govora Gregrevega ne zdi še kmalu mogoče. Tudi se govornik pohvalno izreče v pravičnosti konservativnih Nemcev ter naposled izjavlja, da je dosedaj še edino pametno, da Slovenci ostanejo v tej parlamentarni zvezi kot so bili in da bi bila vsaka premenba v tej zadevi v kvar narodu slovenskemu.

Posl. Rolsberg govori na kratko o novih trgovskih in carinskih pogodbah. Dr. Gregorc jako dobro opisuje vse dosedanje vladne zisteme in njih krivično ravnanje nasproti Slovanom in ponosno poudarja naraščajočo solidarnost slovansko, katero tudi še zanaprej ne bo mogel nikdo uničiti. Tudi Taaffe, pravi govornik, ne bode dosegel tega, da bi Slovani odjenjali od svetih svojih pravič. Govorniku zdi se zelo čudno, kako so mogli levičarji zadnje leta Taaffea tako napadati, ker je vender skrbel za to, da se niti las ni skrivil na nobenega Nemca glavi

Omenja nepravičnosti ces. namestnika Pretisa v Trstu, kateremu je bila mar le iredenta, omenja jezikovno ravnopravnost nasproti nemški manjšini na Kranjskem in graja nejednako postopanje proti slovenski manjšini na Koroškem in Štajarskem. Opisuje samooblastno postopanje okr. glavarjev v Novem mestu, v Poreču in Celju in prav živo opisuje nemško nestrpnost, s katero se je odlikovala nemška stranka povod. cesarjevega bivanja v Celji. Prav pošteno prijel je tudi štajarskega deželnega glavarja grofa Vurmbranda, kojemu je mar le nemško prebivalstvo, slovensko mu je pa deveta briga in bi je najraje vstopil v žlici vode. Govornik konečno tudi jako slovesno zavrača panslavistična očitanja, s katerimi se sumničijo Slovenci in vladi le priporoča, naj Slovencem s tako mero meri kakor Nemcem in videla bo, da so Slovenci najzvesteji in najzadovoljnejši državljani. Knez Schwarzenberg je zavračal Gregra, ga svaril kot češki zastopnik pred napetostjo rekoč, da bo češki narod svoje opravičene zahteve le tedaj dosegel, ako bo mirno in trezno jih zahteval, nasprotno pa, da bo ob vso veljavo prišel, ako bo dal duška takim pretiranostim, kakor jih je bilo danes slišati.

V seji dne 17. t. m. grajal je Penerstorfer policijsko preoblastno postopanje nasproti društvom in njih shodom ter nasproti delavskemu časopisju. Na to finančni minister dr. Steinbach odgovarja Gregru in dokazuje, da njegove trditve v davkih češke, moravske in šlezijske dežele niso istinite in da s takimi govori hoče se le hujskati deželo proti deželi, pokrajino proti pokrajini. Dalje pravi minister, da Češka s svojim vzglednim poljedelstvom in bogato industrijo ni izmeta citrona in ne sočutja vreden predmet, zagovarja v imenu vlade češki narod kot domoljuben in navdan dinastiških avstrijskih čutil in pravi Gregru, da on nima pravice češki narod postavljati v tako slabo luč. Posl. Zurkan govori v višji dekliški šoli v Černovicah, Romanczuk pa razmotrava sedanji parlamentarni položaj. Nato se Menger kot glavni govornik „za“ najprve spominja Gregrevega govora, prav po nepotrebnem govoriči, da Nemci ne uživajo nič več pravic na Češkem nego Čehi in je za spravo na Češkem. Mladočeški posl. dr. Herold skuša dokazati, da govor ni bil nepatrijotičen in da se morajo nekateri Gregra stavki drugoče tolmačiti, kakor so se tolmačili. Ali posrečilo se izvrstnemu govorniku ni slabi utis, katerega je Gregrov govor zapustil, zboljšati. Govornik povdarja svoje avstrijsko mišljenje in z vso odločnostjo zavrača vsakega, ki bi si upal češkemu narodu očitati nelojalnost in nedomoljubnost. Ako se kdo izreče v tej ali oni zadevi nezadovoljnega, ako ta ali ona državna naprava ni všeč in isto graja, to se ne pravi biti nepatrijotičen. Poročevalec dr. Plener zavrača Gregra in druge govornike in potem se finančni zakon sprejme v 2. branji.

V večerni seji izvoli se Robič v odsek za trgovinske pogodbe in finančni zakon se vzprejme v tretjem branji. Posl. Spinčič in tovariši interpeljujejo ministerskega predsednika radi napadov z italijanske strani na Hrvate in Slovence v okraju poreškem. Nato predsednik vošči vsem vesele praznike. Prihodnja seja bo najbrže dne 8. januvarja prihodnjega leta.

Slovenske šole na Koroškem — Učni minister baron Gautsch se je slednjič vender usmilil ubogih Koroščev in je na njih priziv odločil, da ima biti na ljudskih šoli v St. Jakobu v Rožni dolini in v Tolstem Vrhu slovenščina obvezni učni jezik. Nemški listi, posebno Koroški se nad tem odlokom grozno jeze, govore celo v neki iznenadenosti ki jih je zadela, tožijo o vladni ljubezni do Slovencev in o drugih jednakih, nesmislih pomislijo pa ne, da je to storiti bila naučne uprave sveta dolžnost.

Češka — Zaupni možje poslancev češke narodne stranke sklenili so te dni izjavo, v kateri odločno obsojajo vse nepatrijotične pojave, ki so le izrodek zle lahkomišljenosti in poudarjajo prezvesto udanost vsega češkega naroda vladarski hiši, v kateri edini vidijo poroštvo blagor in srečo, za češki napredek. — Sploh se z malo izjemo vse časopisje jako nepovoljno izraža v zadnjem Gregrevem govoru in ga odločno obsoja. Nemška levica pa se v pest smeje in porablja Gregrov govor v to, da hiti češkemu narodu še bolj odrekati patrijotičnost in vdanost do cesarske hiše.

K položaju. Vse se bavi poslednje dni z najnovejšo vestjo, da bo eden levičarjev poklican v ministerstvo. Če tudi vsi oficijozni listi povdarjajo, da to vladine politike ne bode premenilo, ker bo v ministerstvo poklican bolj zmeren levičar, vender moramo reči, da je to velik vspeh levičarjev. Kot kandidat imenuje se bivši deželni predsednik kranjski, baron Widmann. Kdor ga pozna, pač ne more reči, da je on zmeren liberalec. Drugi pa pravijo da bo Kuenburg, dež. sodišča svétnik v Lincu in državni posl. minister in Staročehi dolže Gregra, da je kriv tega vladinega koraka, Mladočehi pa seveda temu oporekajo.

Gosposka zbornica imela je pretečene dni dve seji in sicer v soboto in pondeljek. V sobotni seji sprejel se je mej drugim zakon o bratovskih skladnicah, v seji, ki je bila pa v ponedeljek, posvetovala se je mej drugim o državnem proračunu in finančnem zakonu za leto 1892 in je ista tudi brez debate vsprejela.

V ogrskem državnem zboru izrazil se je posl. Ugron jako razžaljivo o deželnobranbenem ministru Fejervaryju. Slednji je bil primoran zadoščenja iskati in napovedal je Ugronu dvoboj. Te dni se je dvoboj tudi vršil, pri katerem sta bila oba le lahko ranjena.

Finančno ministerstvo sklenilo je državnim uradnikom zadnjih treh činovnih razredov podeliti po mestih, ki imajo nad 40.000 prebivalcev po 100 gld. draginjske priklade.

Vnanje države.

Nemškega državnega kanclerja Caprivija imenoval je nemški cesar grofom. Povod temu dale

so trgovske pogodbe, ki so se po prizadevanji Caprivijem v državnem zboru sprejele z ogromno večino.

Mej Francijo in Bolgarijo še vedno vre zaradi že znanega iztiranja nekega francoskega novinarja iz Bolgarije. Listi so različnih mislij o tej zadevi, večina pa obsoja hitri korak francoske vlade. Nek ruski list pravi, da je ta korak Francije na škodo Rusiji.

Narodno gospodarstvo.

Sol.

(Konec.)

Nikakor ne more kmetijski odbor zamolčati, da bi po njegovem mnenju bilo najumestnejše, da se odpravi sploh solni monopol. Priznava pa, da za sedaj naše državne finančne razmere ne dopuščajo tega koraka, vender pa mora že iz tolikih peticij najodličnejših gospodarskih korporacij in družb soditi, da ljudstvo z vso odločnostjo zahteva, da se odpravijo ostrine solnega monopola, da se vlada tedaj odloči, da se zniža cena soli sploh ter vpelje živinska sol. To pa tem odločnejše zahtevamo, ker smo prepričani, da država ne bo na zgubi, ker porabilo se bo več kuhinjske soli in osobito pa živinske in gnojilne soli, ter bo s to večjo porabo državi navidezni odpadek nadomeščen.

Državna uprava pa naj pazi tudi na to, da ne bo izdelava ali dobava soli tako draga, ker pri nas v Avstriji je nje dobava najdražja. V solarnah na Nemškem velja dobava met. centa soli 40 do 90 soldov, pri nas v Galiciji pa 68 kr. do 1 gld. Sploh je posneti iz državnega proračuna, da ima država za napravo 2,495.000 met. centov soli in 689.850 met. centov obrtne soli (sol za strojbarstva, za milo in druge obrtne izdelke) 3,009.640 gld. stroškov. Tu bi zamogla država več stotisoč goldinarjev prihraniti. Pa tudi glede množine, ki se porabi v Avstriji, smo na slabem.

Na Angleškem	porabijo	na	leto	26,873.000	m.	centov soli.
„ Ruskem	„	„	„	9,651.552	„	„ „
„ Francoskem	„	„	„	7,840.000	„	„ „
v Nemčiji	„	„	„	8,629.000	„	„ „
v Avstri i pa le	„	„	„	3,200.000	„	„ „

torej odpade na posameznega človeka na leto na Angleškem 80 kilo, na Francoskem 18, v Nemčiji 17 kilo, pri nas le 9 kilo soli.

Kdor le količkaj pozna geologiško, zemljepisno lastnost naše Avstrijske zemlje, ta mora pritrditi, da ne kmalo katera druga država ima toliko bogatih solnih zakladov, kakor naša država. Le v Galiciji je nad 400 kvad. milj zemlje, polne soli! Ta zaklad treba le z razumom izkoristiti in našla bo država prav v teh bogatih solinah neverjetnih novih zakladov.

Omenjati treba še, da se zarad visoke cene tudi precej soli vtihotaplja, osobito iz Nemčije. Koliko bi se pa lehko soli izprodalo deloma v Rusijo, ker je ondotni import naše soli že nad en milijon znašal, sedaj pa se ta množina dobiva iz Nemčije! Tudi v Levante bi lehko našo sol izvažali, ker smo ji bližji kakor pa Angleška, ki ondot svojo sol razprodaja.

Mnogo se mora očitati sploh glede dobave soli (kuhinjske), toliko bolj pa se mora obžalovati, da država ne izkoristuje ogromne zaklade gnojilnih soli, tako zvanih kalijevih soli, katerih se neizmerne množine nahajajo na Gališkem. Tako trdi poljski geolog, prof. Sajnoha, da se nahaja „kainit“ — to je kalijeva sol, v množini od 10 do 12 metrov na debelo, in cele ure na dolgo.

V Masfurtu na Saksonskem se od države na leto do 2 milijona te gnojilne soli dobiva; poleg te dobave pa še osem privatnih podvzetij 1,884.000 meterskih centov te soli izkoplje, ter jo ondotni poljedelci v veliko korist svojih zemljišč rabijo. Pa tudi 1.758.000 met. centov te gnojilne soli se razproda v druge države, zakar Saksonska blizo 5 milijonov gld. na leto dobi. K nam v Avstrijo pa od ogromne množine te gnojilne soli le 7406 m. cen. na leto prihaja! In kako bi je potrebovali več za naša opešana zemljišča! Iz državnega proračuna razvideti je, da se bo prihodnje leto 20.000 m. centov kalijeve soli v Kalusu izdelalo, kaj je to proti oni ogromni svoti v Masfurtu na Saksonskem! Koliko bi se naši poljedelci n. pr. na barju, pa tudi po deteljiščih in senožetih opomogli, ako bi imeli kalijeve soli po nizki ceni na razpolaganje.

Naj bi se tedaj državna uprava z vso odločnostjo poprijela izkoristenja teh prebogatih kalijevih zakladov, v svesti si more biti, da bo našla novih neverjetno zdatnih virov in dohodkov, tako da ji bo mogoče znižati ceno soli sploh, poljedelcem pa dajati za njih zemljišča toliko hasljivo gnojilno sol, in za živinorejo pa tako prepotrebno živinsko sol po primernih nizkih cenah.

Za sedaj naj državna vlada saj s živinsko soljo poskusi in s znižanjem cene vstreže želji poljedelcev, katerim naj 500.000 meterskih centov soli razdeli po 5 gld. ter razdelitev napravi po številu glav govede posameznih živinorejcev. Po štatistiki nahaja se okroglo v naši državi 11 milijonov glav živine, in ako računamo 4·8 kilogr. soli na eno žival in leto, razvidi se, da bi treba bilo 528.000 met. centov živinske soli. Kmetijski odbor zahteva tedaj od vlade, da poleg proračunane svote navadne soli še 500.000 met. centov primerno pripravljene živinske soli izdela, katero naj po 5 gld. cent razdeli med živinorejce. Res odide državi s tem morda kak veči dohodek, a istina je, da za to množino bo država vender le tudi velik dobiček dobila, saj nje ne stane dobava nad 1 kr. kilo in kmetijski odbor predlaga, da se po 5 kr. kilo te soli razprodaja. Prav tako je verjetno, da se bo pa toliko več soli porabilo, ako bo nje cena enkrat splošno znižana. To nam skušnje v drugih državah spričujejo. Na Francoskem so ob času revolucije popolnoma odpravili solni monopol in takrat je znašala poraba soli na človeka in na leto 10 kilogr. L. 1806. veljalo je kilo soli 20 centimov in nasledek temu je bil, da je

padla solna poraba na 6 klgr. na človeka in leto. Ko so pozneje podvojili ceno soli na 40 cent., padla je poraba na $3\frac{1}{2}$ kilogr. in ko so leta 1848. zopet na Francoskem znižali ceno soli na 10 cent, poskočila je solna poraba zopet na 9 kilogramov.

Da je cela zbornica soglasno pritrdila predlogu kmetijskega odbora, je dobro znamenje. Morda se vender naša državna finančna uprava odloči za toliko potrebno živinsko sol ter da bo resno pretresala celo vprašanje znižanja cene soli ter tudi postala podvzetna in izkoristila neizmerne zaklade kajievih soli, katere bodo v veliko pomoč našim pešajočim zemljiščem.

Temu pristavimo še konečno, kar smo čitali iz obravnav, ki so se v državni zbornici te dni vršile glede draginje govejega mesa v velikem Dunaju, ter so poslanci Dunajski zahtevali, da se zopet odpre vhod Rumunski živini, ker Dunaj hoče imeti meso od pitanih volov; takih pa avstrijski živinorejci premalo izrede.

Naj bi tedaj državna vlada, - če ji je resno na tem, da se zboljša naša govedoreja, da bo res zamogla zadostovati zahtevam, katere osobito velika mesta in posebno pa inozemstvo n. pr. Nemčija od klavne živine zahtevajo, — vse storila, da se pitanje govede pri nas vendno bolje razvija, k temu pa je redno pokladanje soli neobhodno potrebno, ker neverjetno pospešuje sol prebavanje, s tem pa odebelenje ali pitanje govede.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

Kinovci po andskih gozdih. Povest kinovega lubja v zdravilstvu.

(Konec.)

Prav zato, ker so jezuviti kinov prašek širili in priporočali, ustajali so protestantski zdravniki proti njemu, ali kmalu so morali umolknit. Glas o novem leku je šel po vseh pokrajinah, in 1658. l. je bilo kinovega lubja že na trgu Antverpskem. Kmalu potem se je toliko lubja v Evropo navozilo, da so 1664. l. udarili v Lionu col 3 novčičev na funt lubja. Celo stoletje je prešlo, odkar se je kinovo lubje v Evropi udomačilo, a znanstveni svet ni znal, kakošno je drevo, ki nam ta dragoceni lek poklanja. Šele francoski matematik La Condamine, ki je v Ameriki bival z znanstveno ekspedicijo za merjenje geografskih širin, popisal nam je prvi kinovce. Za njim so ustajali potniki, kateri so več in več novih kinovcev našli ter jih tudi popisali, na pr. Jussieu, Bonpland St. Hilaire in Weddell. Kakor se dolgo ni vedelo, od kakošne rastline je to lekovito lubje, tako se tudi ni vedelo, kako telo se nahaja v lubju, katero nam mrzlico preganja. Šele 1820. l. sta odkrila Pelletier in Caventon, da se v kinovem lubju nahajate dve telesi, kateri mrzlico preganjate, eno sta nazvala „kinin“, eno „cinhonin“. Zasledila sta, da se kinin in cinhonin nahajata v lubju vsakega kinovca, samo da je množina enega in drugega telesa različna, kakor je drevo staro, ali katere vrste je. Znanstvena iziskovanja so pokazala nadalje, da kinin in cinhonin preganjata mrzlico, ali da je delovanje mnogo kinina močnejše in gotovejše, in od slej so začeli v trgovini in prometu najbolje ceniti tisto lubje, v katerem je več kinina. Od slej niso več mrzlice preganjali s samim lubjem, nego so iz lubja jemali kinin.

Kakor smo že omenili, kinovcev je do 19 vrst. Ta drevesa najraje posamezna stoje po gozdu mej drugimi drevesi, redkokje jih je po več skup dobiti. Vedno zeleni gozdi, po katerih kinovci stoje, vlečejo se po Venezueli, Novej Granadi, Ekvadoru, Peruvanskem in Boliviji. Ta pas, po katerem so kinovci razsuti, vleče se 700 milj daleč. V sredi je ta pas najširji, proti koncema se pa zelo zožuje. V gošči nevešče oko težko zadene kinovca, ali delavci, kateri sekajo kinovce, umejo po nenavadnem rudečkastem svetlikanju krošnje najti v najgostejšem gozdu dragoceno drevo. Kedar drevo najdejo, posekajo je delavci tik korenin, in potem oklestijo. Ko deblo in veje malo poléže, ogulijo jih. Lubje z vej se suši na solncu, dokler se ne zvije. Široke kosove od debla suše samo malo časa na solncu, potem jih zlože na kupe in obložе s kamenjem, da jih veter suši. Posušeno lubje znosijo v mesto, kjer je po dobroti in boji razdele, zamotajo v živalske kože, ali zlože v lesene škrinje, in pošljejo na trg. V mnogih krajih ne suše več lubja na solncu, nego je spravijo koj pod streho, da se od vetra posuši. To ravnanje je dosta boljše, ker se kinin v lubju na žgočem solncu lahko raztvarja.

— **Belo-modro-rudeča** je bila vedno barva dežele kranjske od najstarejih časov do današnjega dne. Pač je cesar Friderik IV. dne 12. jan. 1463 l. grb kranjskih deželnih stanov „popravil“. Zamenjal je namreč v njem belo barvo z rumeno ali zlato („was der von Perl ist“ naj bo „von Golde“, pravi izvirna pergamentna listina, ki leži v deželnem arhivu). Ali to je veljalo le deželnim stanovom (vnserer gemainen Lanndschaft in Krain). Deželne barve so ostale prvotne. To dokazujejo pa nekatere druge listine v arhivu (n. pr. dve od cesarja Maksimilijana iz l. 1494, s katerima so se potrdile Kranjcem dane svoboščine). Motvozi, ki nosije pečate, so pri teh listinah iz belo-modro-rudeče svile. Znano je, da se barva teh motvozov ni izbirala svojevoljno, ampak oziralo se je, posebno ob tem času, na deželne barve. Ravno te prvotne kranjske barve je potrdil cesar Ferdinand I. z odlokom dvorne pisarne od dne 31. oktobra 1836. Še bolj določno pa govori razglas ministerstva notranjih zadev z dne 23. sept. 1848 (Laib. Zeitung od l. 1848., str. 599), ki določuje, da naj ostanejo za Kranjsko stare deželne barve (belo-modro-rudeča), ne pa barve deželnih stanov (zlato-modro-rudeča). Deželni stanovi (katerih pa danes več nimamo) se smejo za se — pravi ta razglas — tudi v prihodnje posluževati še zgoraj omenjene svoboščine, če že ravno hočejo imeti nekaj svojega in ne

marajo ozirati se na pravo patrijotično čuvstvo ter v edinosti z deželo posluževati se narodnih barv.

Razne reči.

— **„Presse“ poroča, da je presvitli cesar uže podpisal dopustno pismo ali koncesijo za zgradbo Dolenjskih železnic in da se bode ta koncesija, dana knezu Auerspergu in ekscelenci baronu Schwegel-nu, kmalu razglasila.**

— Prihodnja številka „Novic“ bode prva letnika 1892. in sicer predrugačenega po vsebini in obliki. Kakor smo v „Vabilu na naročbo“ objavili, prinašale bodo „Novice“ od slej naprej skrbno uredovano **listnico uredništva**, v kateri bode dajalo uredništvo točne in poučne odgovore na razna vprašanja tikajočih se raznih ved, znanosti, obrti i. t. d. Da moremo uže s prihodnjo številko s tem pričeti, prosimo č. naročnike nam prijaviti vprašanja, na katera bi radi imeli odgovore.

— **Presvitli cesar** podaril je krajnemu šolskemu svetu v Dolu pri Ljubljani 200 gld. podpore za zgradbo šole.

— **Papež Leo XIII.** ustanovil je na svojem semenišču pri sv. Apolinaru v Rimu stolico staroslovenskega jezika in imenoval predavateljem profesorja Ulisse Denunzio. Sv. oče je tudi ustanovil v vatikanski knjižnici mesto skriptorja za slovanske jezike in imenoval skriptorjem že imenovanega profesorja.

— **Imenovanje.** Ministerijalni koncipist dr. Vladimir Globočnik pl. Sorodolski, sin našega državnega poslanca Ant. pl. Globočnika, imenovan je podtajnikom pri finančnem ministerstvu.

— **Častnim občanom** izvolil je zastop Kresniške občine okr. glavarja v Litiji, g. M. Grilla. Dne 16. t. m. izročila se mu je častna diploma.

— **Neizprosna smrt** pobrala je v soboto po noči vrlega, za vse dobro vnetega rodoljuba, **Vojteha Valento**, mestnega blagajnika ljubljanskega. Pokojnik bil je v vseh krogih jako priljubljen, in delal je, dokler je mogel, z veseljem v narodnih društvih, posebno v prospeh petja in glasbe. Blag mu spomin!

— **Poljedelsko ministersvo** je odredilo, da se opusti gozdarski inšpektorat v Litiji in se zjedinita politična okraja Litija in Krško z gozdarskim inšpektoratom v Ljubljani.

— **Dolenjske železnice.** C. k. deželna vlada razglaša, da je c. kr. trgovinsko ministerstvo naročilo politični obhod proge Dolenjskih železnic od Grosuplega do Trebnega in s tem vred zvršitev razlastitvenih obravnav in ustanovitev ognjevarnih naprav. Podrobni načrti te proge in načrti za odkup dotičnih zemljišč, kakor tudi izdelki za ognjevarne naprave so razgrneni na vpogled pri občinah, v katerih železnična proga leži. Komisijska opravila se bodo, začenši vsakokrat ob 9. uri dopoludne, vršila po tej vrsti: dne 11. januvarija 1892 od Grosuplega do Velike Žaljne, dne 12. od tod do Starega Trga, dne 13. od tod do Studenca pri Zatičini, dne 14. od Studenca do Pluske, dne 15. od tod do Št. Lorenca, dne 16. od tod do Zidanega Mosta in dne 18. januvarija do Dolenjega Podboršta v občini Trebno.

— **Lepo božično in novoletno darilo.** Gospod F. M. Schmitt, trgovec in gospodar v Ljubljani, čegar sinček je srečno ozdravil po hudi bolezni, je izročil magistratu o tem povodu **petdeset goldinarjev** s prošnjo, da je ta znesek razdeliti za praznike težkobolnim ubožčekom tukajšnjim. Magistrat je takoj ustregel temu pozivu in nekaj najrevnejših revežev bode zatorej imelo res „vesele praznike“.

— **Nova železnica** iz Celja v Velenje utvori se v nedeljo dne 27. decembra t. l.

— **Na Savskem mostu v Litiji** uvedla se je razsvetljava, ki je prav lepa in močna in se oskrbuje s hidrokarbonoljem.

— **Dobrova dne 20. decembra.** Včeraj pretila je vasi Hruševo velika nevarnost. Pri kuhanji brinjevca vnel se je ta s tako silo, da je bila sušilnica in še druga poleg nje naenkrat vsa v ognji. Ker je bilo na obeh spravljeno veliko suhih butaric in ko bi ne bila burja ogenj preko vrtov pihala, vpepeljena bi bila vsa hruševska vas.

— **Velik požar** uničil je pretečeno nedeljo v Rakitniku pri Slavini 26 posestnikom hiše, 16 posestnikom pa se gospodarska poslopja. Tudi nekaj živine je v ognju poginilo. Škoda ceni se nad 32.000 gld. Beda je velika, kdor more naj revežem pomaga. Gospod c. kr. deželni predsednik izdal je oklic, v katerem se obrača do prebivalstva na Kranjskem za mile darove, katere sprejemajo mestni magistrat v Ljubljani in vsa okrajna glavarstva.

— **Družbe sv. Cirila in Metoda** so se spominjali zadnji čas z blagohotnimi darovi: Vrle gospe in gospodičine iz **Litije in Šmartna**, ki so poslale družbi 10 gld. 35 kr., da se s tem odkupijo mejsebojnih novoletnih voščil; pokojna **M. Hribar**, posestnica v Artižji Vasi pri Zatičinini, ki ji je volila 5 gld.; č. g. **Andrej Volc**, kurat v Olševku, ki ji je doposlal v neki družbi nabrane 3 gld., in za vse dobro in lepo naudušeni **slovenski in hrvatski vseučiliščniki na Dunaji**, ki so ji vročili izza kratke dobe že svoj osmi in sicer znatni dar 20 gld. 30 kr. — Za vse darove, ki kažejo, da je prodrlo zanimanje za našo družbo v vse sloje slovenskega naroda izreka najsrčnejšo zahvalo.

Vodstvo družbe sv. Cirila in Metoda.

— **Francosk zgodovinar v Ljubljani.** Minuli teden se je mudil v Ljubljani gospod Raoul Chélard iz Pariza in nabiral je v deželnem muzeju zgodovinskih podatkov o Slovencih in deželi kranjski za večje delo o „Avstriji,“ v katerem bode v treh zvezkih natančno popisal krajepisne, zgodovinske in narodno-gospodarske razmere naše države (Cislajtanije.) Pisatelj je med Francozi na dobrem glasu in knjiga bode gotovo temeljita, ker se že več let peča s temi študijami nepristransko. Nadejamo se, da bodo tudi v naših razmerah

dobili Francozi pravo sodbo iz njegovega peresa, kakor so pohvalno sprejeli njegovo enako delo „o Ogerski“, katero so si naročile vse šolske knjižnice po Francoskem.

— **Trtna uš.** O razširjanji trtne uši po vinogradih v Avstriji do 1890. l. hočemo v naslednjem podati kratek pregled, katerega smo posneli iz poročila c. kr. poljedelskega ministerstva. Na Kranjskem se je dokazalo, da je trtna uš v naslednjih občinah in je tedaj izvoz trt prepovedan.

Tek. štev.	Trtna uš se je dobila leta	V okolišu okrajnega glavarstva	V občinah	V vinogradih, ki merijo	
				ha	a
1	1884	Krškega	Velika Dolina . . .	286	45
2	1884		Sv. Križ	228	33
3	1886		Št. Jernej	168	29
4	1886		Kostanjevica	183	19
5	1885		Cerklje	17	65
6	1885		Krško	749	65
7	1887		Studenec	377	51
8	1887		Škocijan	290	48
9	1889		Raka	242	7
10	1890		Boštanj	218	45
			Skupaj	2762	7
11	1887	Novomeškega	Bela Cerkev	195	7
12	1888		Brusnice	180	91
13	1888		Sv. Peter	389	55
14	1888		Šmihel-Stopiče . . .	471	66
			Skupaj	1237	19
15	1887	Črnomeljskega	Drašiče	224	97
16	1887		Radovica	200	77
17	1887		Lokvica	153	56
18	1887		Semič	279	38
19	1888		Češnjevec	92	82
20	1888		Božjakovo	25	87
21	1888		Telčji Vrh	139	72
22	1888		Tribuče	67	49
23	1888		Petrova vas	54	6
24	1888		Dobliče	187	86
25	1889		Suhor	85	80
26	1889		Metlika	33	94
			Skupaj	1546	24
27	1888	Postonjskega	Št. Vid	192	51
28	1888		Vrabče	58	15
29	1888		Podraga	118	5
30	1888		Erzelj	109	29
			Skupaj	478	—

Od vseh vinogradov, ki merijo v okr. glavarstvih: Krško 4474 ha, Rudolfovo 2972 ha, Črnomelj 1961 ha, Postojna 1202 ha, skupaj 10.609 ha je bilo konec 1890. l. okuženih, oziroma kuge-sumnih v Krškem 2.762·07 ha, v Novomeškem, 1.237·19 ha, v Črnomeljskem 1.546·24 ha in v Postonjskem okraju 478·00 ha, tedaj vkup 6.023·50 ha.

— **Orglje na plinov motor.** Gotovo največe in najkrasneje orglje celega sveta so v stolni cerkvi v Antverpen-u. Orglje so ravno nove in nimajo nič manj nego 6000 piščal, 90 registrov in 4 klavijature in tako težo, da jih na staro galerijo, kjer so bile prejšnje orglje, niso upali postaviti, temveč so jo podrli ter novo zgradili. Meh vleče plinov motor, ki ima moč štirih konj in se je radi varnosti proti ognju postavil v mali stranski stolp.

— **Podčastniško društvo** ustanovili so z dovoljenjem svojega polkovnika gosp. viteza Gariboldija podčastniki domačega pešpolka baron Kuhn št. 17. Naloga društvu je, ustanoviti posebno knjižnico in tako z branjem poučljivih knjig pospeševati izobraženje podčastnikov in jih tako zabavati v prostih urah. Vrlim domačim podčastnikom moramo na tem koraku čestitati, prijatelje naših vojakov pa prosimo, da po možnosti podpirajo to vrlo podjetje s podaritvijo knjig.

Budimpeštanske tržne cene z dne 22. decembra 1891.

Pšenica gld. 10·27 do 11·29, rž gld. 10·40 do 10.60, ječmen gld. 6.50 do 6.65, oves (novi) gld. 6·41 do 6.43,

Kurzi na Dunajski borzi dne 23. decembra

Papirna renta	gld.	92·60.
Srebrna „	„	92·20.
Zlata „	„	109.—
Marcijeva renta	„	102.15.
Napoleondori (20 frankov)	„	9·35.
C. kr. cekini	„	5·61.
Nemške marke	„	57.95.

Marijaceljske kapljice za želodec,

izgotovljene v lekarni k „angelu varhu“

C. BRADY-a v Kromerižu (Moravsko)

so staro, zanesljivo in znano zdravilo ter so budilno in krepilno sredstvo za želodec in prebavilne dela. (2)

Samo prave so z zravenstoječo varstveno znamko in podpisom.

Cena: 1 steklenica 40 kr.
dvojna steklenica 70 kr.

Schutzmarke.

C. Brady

Vsebina je naznanjena.

Marijaceljske kapljice za želodec prodajajo se prave: v **Ljubljani**: lek. Piccoli in lek. Svoboda; v **Postojni**: lek. Fr. Baccarich; v **Škofji Loki**: lek. Karl Fabiani; v **Radovljici**: lek. Alex. Roblek; v **Novemmestu**: lek. Dom. Rizzoli in lek. Bergmann; v **Kamniku**: lek. J. Močnik; v **Črnomlju**: lek. J. Blažek.

Vabilo na naročbo „Novic“.

Najstarejši slovenski list „**Novice**“ stopijo z letom 1892. v petdeseti svoj tečaj. S ponosom gledajo „**Novice**“ na svojo preteklost, ki je bila vsikdar posvečena napredku slovenskega národa. Z izdajo „**Novic**“ se je pričela preroditev národa našega in v njih je iskati izvor vsakemu napredku med nami. V vsih strokah so „**Novice**“ orale ledino, iz katere sedaj rasto in rodevajo národna podjetja na čast slovenskemu národu ter ponosni Avstriji. Dolga je doba polstoletja v sedanjih hitro bežečih časih, v katerih se je mnogo spremenilo; čudovito je napredoval naš nadarjeni národ v tem času, zato je nujna potreba, da se „**Novice**“ preustroje primerno predrugačenim razmeram. Podlaga „**Novicam**“ je danes drugačna, kajti minuli so časi, ko so bile one še edin slovenski list in nastala je cela vrsta politiških in strokovnih listov, ki na širši podlagi nadaljuje od „**Novic**“ zasnovano delo.

Priznamo, da vsled tega „**Novice**“ v zadnjem času niso več zadostile, zato se je sedaj združilo lepo število za národ velezasluženih in v raznih strokah vede, obrti in gospodarstva izkušenih mož, ki imajo trdno voljo pridobiti „**Novicam**“ ono veljavo v vrstah zasluženega slovenskega časopisja, katero so enkrat zavzemale.

Z novim letom stopijo „**Novice**“ po „obliki“ in po vsebini predrugačene v svet, z namenom motriti **politiška vprašanja**, čitatelje obveščevati **o politiških dogodjajih, pospeševati obrt in kupčijo**, koja naloga jim bode sedaj prva, širiti **napredno kmetijstvo**, podajati **poučno in zabavno berilo** ter prinašati **novice iz domačih in ptujih pokrajin.**

V političnem predelu razpravljale bodo „**Novice**“ domače zadeve, delale bodo za spravo v vsih prepirnih domačih vprašanjih ter se bodo vsikdar potegovale za **verski čut** národa našega. V prepričanju, da prosti razvoj národnosti Slovencem še ni zajamčen, da je v mnogih krajih naša národnost celo v nevarnosti, sčitile bodo „**Novice**“ naše svete pravice z vso odločnostjo in brez bojazni ter se bodo postavile na obrambo proti vsem nam nevarnim pojavom, naj prihajajo od katerikoli strani, pod to ali ono krinko. Delati hočejo vsikdar za okrepljenje slovenskega življa, zato se bodo trdno držale gesla „**svoji k svojim**“.

V posebnem oddelku pečale se bodo „**Novice**“ prav skrbno z **obrtjo**, donašale bodo primerne članke, obveščevale slovenske obrtnike o novih iznajdbah, dajale jim navode ter prinašale v vsaki številki razne krajše koristne sestavke in recepte za porabo v posameznih obrtih.

Tudi **kmetijske članke** bodo imele „**Novice**“, kakor doslej in skrb bode uredništvu, izbirati poučno in splošno zanimivo tvarino.

V poučnem in zabavnem predelu prinašale bodo „**Novice**“ v vsaki številki najraznovrstnejšo in najzanimivejšo berilo ter zlasti prijavile v vsaki številki krajšo povest.

Uredništvo se bode potrudilo podajati čitateljem po možnosti vse **domače in ptuje novice**, najvažnejša **tržna poročila** ter bode prijavljalo skrbno uredovano **listnico, ki ima postati posebnost „Novic“**. V tej listnici dajale bodo poučne odgovore na vprašanja, ki mu bodo dohajala od občinstva in sicer iz vsih strok človeške vede, znanosti in obrti.

To svojo obširno nalogo bodo pa „**Novice**“ le tedaj mogle častno zvrševati, ako najdejo pri slavnem občinstvu potrebne podpore, in sicer s tem, da jim ostanejo stari naročniki zvesti, ob enem pa pridobe obilo novih naročnikov. Podpisano uredništvo in založništvo pa javlja, da se hoče v svojem listu kakor doslej, tako tudi nadalje držati gesla: „Vse za vero, dom, cesarja.“

„**Novice**“, ki bodo kakor doslej tudi v prihodnjem letu izhajale vsak petek, stoje:

po pošti prejemane	za	celo	leto	4	gld.	—	kr.,	za	pol	leta	2	gld.	—	kr.,	za	četrt	leta 1 gld.
v tiskarni	„	„	„	„	3	„	50	„	„	„	„	1	„	75	„	„	„ „ 90 kr.

Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača za celo leto 40 kr. Naročnina naj se po poštnih nakaznicah pošilja „Blasnikovi tiskarni v Ljubljani“.

V Ljubljani, 15. decembra 1891.

Uredništvo in založništvo „Novic.“

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.